

Determinace a svoboda

Člověk se rodí do nějaké situace, do určitých poměrů, které si sám nemůže vybrat, ale na které mohou mít vliv nejen jeho rodiče a příbuzní, ale také mnozí další lidé. Tak tomu nepochybně je, ale neznamená to, že je takový zčásti zajisté determinovaný člověk ve svém životě pouhým produktem oněch poměrů. Podobně se to má i s jeho genetickým vybavením; ani to není čímsi fatálním, i když to je zajisté významným vkladem do životních průběhů, dostane-li se mu právě nějakých perspektivních genů nebo naopak nedostane. Taková „determinace“ spočívá pouze v „danosti okolností“ a v relativní „danosti schopností“ – ale obojí lze v jistých mezích i měnit, a to volbou vlastní cesty, vlastních aktivit. A aktivity nikdy nejsou pouhým následkem něčeho, co předcházelo a předchází, mají vždycky k dispozici drobné odchylky (od „běžnosti“) – ať už tak zvané „nahodilé“, anebo dokonce nějak „smysl mající“, „smysluplné“. A kromě toho žádný člověk není ve svých „okolnostech“ sám – a nečelí tedy jen jim, jako by to byly jen nějaké mrtvé „danosti“; ale součástí takových okolností jsou jiní lidé, ale i jiné živé bytosti, dokonce jiné neživé nebo předživé „procesy“ (které ovšem mají také své „ne-předmětné“ či „nově vzniklé (či vytvořené)“ počátky a v nich také nějaké „nahodilosti“ (nebo pseudo-nahodilosti); atd. Nu, a to je zárukou toho, že okolnosti jsou jednak – zejména v detailu – rozmanité, ale zvláště také „nahodile“ proměnlivé podle toho, jak do jejich utváření zasahují aktivity jiných subjektů (a nejen lidských), ale také nejrůznějších a-subjektů (subjektů neovlivňovaných nebo aspoň neintegrováných) procesů, které rovněž nikdy nevytvářejí žádné kauzální kontinuum, nýbrž představují jen nejrůznější případy nahromadění či nahloučení rozmanitých, navzájem vždy aspoň zčásti na sobě nezávislých, zčásti jakoby oddělených pseudoudálostných dějů či procesů. (Značný význam mají také různé zesilovací, ale také zeslabovací „procesy“ – to proti pseudo-fenoménu kauzálního nexu.)

(Písek, 140404-1.)